

עלה השרף באילנות

שלום הכהן איינהורן מרצה אחיה ומנהל חינוכי ת"ת 'מענה שמחה' ירושלים

השרף שבאילן - הכח המצמיח

חמישה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילן, כשיטת בית הלל בתחילת מסכת ראש השנה.

מה הסיבה שדווקא יום זה - ט"ו בשבט, נקבע ליום 'ראש השנה' לדיני האילן?

מבאר רש"י במסכת ראש השנה (דף יד, א): "שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה". ע"כ.

נמצא מבואר בדברי רש"י, שהמודד על פירות אילן, אינו לפי גדילת וצמיחת הפירות או הפרחים, אלא לפי שעת יציאת השרף באילן. בכל אילן יש שרף פנימי שבו מונח כח הצמיחה שבאילן, ושעת יציאת השרף באילן היא שנת גידול הפירות. משעה שנכנס בו השרף, טמון בו כבר כח גדילה וצמיחה מחודשת. יש בקרבו את גרעין הצמיחה ההולך ומגדל אותו מחדש, עד היותו אילן רב פארות מלא פירות מתוקים. ומכיוון שראש השנה לאילן הוא בט"ו בשבט, הרי הפירות שהעץ יצמיח מכאן ואילך, שייכים כבר לשנת המעשרות הבאה, וכל הפירות שחנטו לפני ט"ו בשבט, שייכים לשנת המעשרות הקודמת.

שעת קמילה ויובש היא שעת הגידול

הבה ונתבונן. איך נראה האילן בשעה גורלית זו, בה עולה בו השרף?

האילן עומד עלוב וקמל, הענפים המעטים ששרדו את החורף הקשה, ניצבים ערומים וחסרי כל. לעין בשר נראה, שאין בו מעטה שום תועלת, ובעוד כמה חודשים כבר לא יישאר מאום מעץ זה. או אז נכנס בו השרף, שהוא כדוגמת מנוע רב עוצמה של כח צמיחה. משעה זו טמון בו הכח, שיגדל אותו ויצמיח את פירותיו. כשנעבור לאחר כמה חודשים בפאתי השדה ונראה אילן גדול ורחב, מלא בפירות עסיסיים ומתוקים, אין אלו פירות של שנה זו. הגידול לא נתברך עכשיו. הגידול הוא משעת הקמילה ההיא, כשהיה נראה שאפסה תקווה, שהכל הלך לאיבוד. שעה זו היא בעצם שעת הצמיחה של כל העתיד המבטיח והמלבב.

כח זה חוזר באילן מדי שנה בשנה. בימי החורף האילן יבש וקמל. עליו הרבים והירוקים הופכים להיות מעטים וכמושים, הגזע עומד ניצב עירום וחסר כל. ודווקא אז בשעה שהאילן עומד בעליבותו, השורשים שתחתיו עומדים איתנים והשרף מִחַל להעלות בהם, פועל את פעולתו. נוטע עוז וכח באילן, ומזרים לו לחלוחית וחיות "להוציא פרח, להציץ ציץ ולגמול שקדים".

להאמין בגידול העתידי

התורה המשילה את האדם לעץ. "כי האדם עץ השדה". ומובא בספה"ק שהרבה מתכונות האילן, נמצאים גם אצל האדם. ולכן ניתן להקיש וללמוד מתכונות וצורת גדילה זו לצורת גידולו של האדם במתכונתו הראויה.

אחד מהיסודות החשובים, שהוא אבן יסוד ופינה לחינוך הילדים, הוא האמון בגידולו העתידי של הילד. לראות ולחוות בשנות הרעב - שנות ההתמודדות והקשיים, את שנות השובע העתידיים לבוא.

הפעוט אינו עושה לכאורה שום דבר חוץ מאשר לבכות ולדרוש מכל סובביו שימלאו את רצונותיו התובעניים ויספקו את משאלותיו בכל רגע נתון. ובכל זאת, אין הוריו רואים בו מטרד. להפך, הם שמחים בו ומרעיפים עליו שפע של חום ואהבה. הם יודעים ששנות חייו הראשונות, על אף הקשיים הרבים הכרוכים בהם. הם העת שהשרף עולה בו, אז נכנס בו כח הצמיחה והגידול של כל השנים הבאות עד זקנה ושיבה. כל אב ואם אוהבים, יודעים ומרגישים, שכל פיסת חמימות וחיוך, נוטעים בפעוט הקטן חוסן פנימי ובניית אישיות יצוקה, לעמוד אל מול גלי ומשברי החיים. הרי משום כן נקראה מרים בשם 'פועה', על שם שהיתה פועה לוולד, משוחחת ומפטפטת עמו ובכך בונה את אישיותו לעתיד.

כך הוא גם כשהורים ומחנכים, עומדים מול הילד בימי לימודו בתלמוד התורה, כשצפים ועולים התמודדויות שונות ומשונות. בשעה של התנהגות חריגה, חוסר דרך ארץ או קשיים לימודיים למיניהם, עיקר מבטם מופנה אל תוכו של הילד. דרושה סבלנות? אמת, איך ממשיכים בכל זאת לזרוע בלי לראות (עדיין) פרות צומחים? קראו כאן!

המחנכים יודעים להתבונן במבט רחב וכוללני, לדעת שגם שעה שנראית שעת קושי וירידה, היא שעה של צמיחה וגידול. הטוב והצוף המתוק מסתתרים בתוך גזע עץ נוקשה, אבל הוא קיים. עיניהם צופיות לעתידו של הילד והינם מלאים תקווה שילד זה עוד יניב פירות מתוקים בס"ד. אדרבה, מתוך הקושי צריך להצמיח ולבנות. שעת הקושי הזו היא היא בעצם שעת הצמיחה. מובן שלגופו של ענין, יש להתייחס כראוי להתנהגויות חריגות אלו, ולהתמודד עם המקרים שלפנינו כפי ראות עיננו, ולא להעלים עין מחמת התקווה לעתיד.

לכן חובה על המחנכים למצוא מקום והזדמנות ראויה, לקחת את הילד בשעת רוגע, לאחר מעשה, ולשוחח עמו במנוחת הנפש. ללמדו ולא לפו בינה מתוך הכרה בכוח הצמיחה והבניין הטמונים בו. ליתן לו עצות מעשיות וכלים איך לצמוח ולבנות את עצמו מתוך הקושי וההתמודדות, להפוך את הקללה לברכה. כמו טבע הצמיחה שבעץ, שהקמילה והיובש, מוליכים את השרף והצמיחה. זו הערה יסודית ומעשית. לנהל שיחה עם הילד לאחר מעשה, ללבן בנחת את הסיבות שגרמו לו למעוד, לבדוק מה הם שורשי הקשיים שעוברים עליו, ומה הם דרכי הפתרון. לבנות איתו יחד תוכנית עבודה, למצוא רעיונות ותחבולות שיעמדו לו לעזר ואחיסמך שלא לשוב וליפול לבוץ' שכבר נפל בו. כך דווקא מתוך הקושי נוכל לתת לו כלי עבודה של התמודדות עם קשיים עתידיים.

על כגון דא אמרו המגידים "מלוא כל הארץ כבודו", מתוך החושך והארציות מתגלה כבודו יתברך בעולם. ועל דרך זו כתב השל"ה הקדוש (בדרוש הראשון והשני למסכת פסחים), על הפסוק שנאמר בקהלת (ב, יג) "כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ". שמעלתו ויתרונו של האור בא דווקא מתוך החושך, שהאור הגדול בא 'מן החושך' - 'מתוך החושך', החושך הוא זה שמביא ומגלה את האור הגנוז. אף כאן ניווכח לראות בס"ד, שהקשיים וההתמודדות, הם אלו שיביאו את הבנייה וההכוונה הנכונה.

ביתר שאת נאמרים הדברים בעת עיסוק עם ילד שהוטבעה בו חותמת של 'ילד קשה'. ילד שכביכול מוכיח לנו שוב ושוב שחבל על ההשקעה, הוא לא מפנים את המסרים, חוזר לסורו למרות כל האזהרות ואמצעי המניעה השונים, אף כאן חובה עלינו להפנים את היסוד האמור - "אמון בכוחותיו העתידיים". חלילה לנו להיתפס לתחושות של ייאוש וחוסר אונים. תחושות אלו מקורם מהיצר הרע והשקר. אנו אמורים לשנן לעצמנו שוב ושוב את האמת הפשוטה, שילדים הם כמו יהלומים. כשיהלום מסתתר במעבה האדמה, כולו מכוסה בבוץ ומעטפת של אבן נוקשה, אין הוא מרגיש שפל ובזוי הרי הוא יהלום, הוא כביכול יודע ומרגיש שיבוא יום שיד אדם מומחה תיגע בו ותלטש אותו, שיזרח במלוא יפעתו והדרו. זו ההרגשה שצריכה ללוות אותנו כשמדובר בילדינו. לשנן לעצמנו שוב ושוב שהילד הוא לא מה שקורה כאן ועכשיו, אלא מה שיצמח בעוד שנים בסייעתא דשמיא, על-ידי השקעה נכונה ועמל מתאים. דוקא הירידה והקמילה היא זו שמביאה את הצמיחה.

אכן הניסיון מוכיח, שילדים אלו, כשגדלים בהכוונה מתאימה, מתוך אמון מלא בכישוריהם וכוחותיהם, מפתיעים בהצלחות והצטיינות אפילו מעל ומעבר למה שציפו מהם. מצוי גם, שרבים מהם גדלים אחר כך להיות מחנכים ויועצים חינוכיים מבוקשים, שיש בהם נכונות וכשרון להוביל אחרים לצאת מאותו הבוץ בו היו הם עצמם מצויים בימי נעוריהם. הינם מלאי רחשי הכרת הטוב כנים לאותם אלו, המיוחדים שבתוך המערכת, שהכירו והאמינו בהם בשעת קושי והתמודדות, ונסכו בהם כוחות נפש להאמין בעצמם ובכוחותיהם ולהמשיך ולגדול. אין לשער את זכותם של מחנכים אלו שזוכים להוציא יקר מזולל. אשריהם ואשרינו שזכו וזכינו לכאלו מחנכים, שירבו כמותם בישראל.

'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך' - נקודות החוזק

נשאלת השאלה, איך ניתן לעשות זאת?

כיצד נוכל לזהות את השרף שעלה בילדים הפעוטים, הענפים הקטנים, שבעז"ה יגדלו עוד לאילני רברבי?

בכל בית ובכל מוסד חינוכי ישנם קשיים בשגרת היום-יום האפרורית. הילדים מקשים עלינו לראות את החלקים הטובים שבהם. הם מאפילים על חלקים אלו, בכל מיני התנהגויות שונות, המעכירות את האוירה, ומביאים לידי דכדוך וחוסר רצון לעשייה. גם אם החלטנו שהבוקר נקום עם רצון, מוטיבציה והכלה, אנו נתקלים אצל הילדים, בתחושות של התמרמרות וחוסר

שביעות רצון, הם אינם מכירים טובה למאמצינו הרבים, ולעיתים קרובות הם שוקעים במריבות על דברי שטות והבל.

אנו, ההורים והמחנכים, צריכים להתעלות מעל המאורעות והאירועים הקטנוניים האלו. ללמוד להסתכל על הדברים במבט רחב. להתרחק רגשית מזירת האירוע המצומצמת, וללמוד לסקור את כל התמונה, ולא רק חלקים ממנה. "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך."

לשם כך מוטלת עלינו עבודה עצמית, לעצור לרגע ולפקוח עין ולחפש את נקודות האור דווקא, להציף, להגדיל ולהעמיק את הנקודות האלו ולראות איך הנקודות האלו הם מלאות אור, ממלאות בתקווה ובדרך חינוכית 'על פי דרכו'. נכון שיש לילד חסרונות כמו גם לנו, אבל כאן המקום לשאול את עצמינו "היכן טמון האור שבו? מה הם נקודות החוזק שבו?" וכשנגלה את נקודות האור, נגדיל אותו בעינינו וכמובן גם בעיני הילד.

אם למשל ניקח את אותו ילד שלפני רגעים מועטים ציער אותנו בהתנהגותו הקטנונית והמבישה, ונשבח אותו בהתלהבות על שבירך בקול לפני האוכל, או על ממתק שוויתר לאחותו. נתאר לו את הטוב לב שיש בו, או את יראת השמים שרכש, את היצירתיות, כשרון הכתיבה, או כשרון ההצגה וכדו'. ניתן לו להכיר ולהאמין בנקודות האור שחבויות בתוכו. אין מילים שיכולות לתאר את גודל מעלת חשיבות העידוד וההתפעלות מיכולותיו והישגיו של הילד.

אמנם בכל עבודת המידות עלינו ללמד את עצמינו להתבונן בחצי הכוס המלאה ולא במחצית הריקה. אבל בחינוך, הנושא הזה של מציאת נקודות האור הוא הכרחי וקריטי ביותר, כי מטרתנו היא לבנות, וכדי לבנות צריך להציב מטרה ויעד בפני הילד, ולהעניק לו כלי עבודה. כשבראש ובראשונה עלינו לעזור לו לזהות את יכולותיו. למצוא את החלקים הטובים והחיוביים שבו, בכדי שיוכל להגיע אליהם. ובכך בעזרת השם יגדלו, יעמיקו שורשים, ויצמיחו פירות מתוקים.

נוכל להמשיך זאת, לילד שיוצא לטיול שנתי עם בני כיתתו. במשך כמה ימים הוא מלא בציפייה והתרגשות לקראת היום המיוחל. הוא הולך עם חברים לקנות ולבחור ממתקים, מכין תיק מלא וגדוש, בלילה שלפני היציאה הוא מתקשה להירדם וכשכבר נרדם, הוא חולם על הטיול המהנה שמצפה לו. בשעת בוקר מוקדמת הוא מזנק ממיטתו, מתלבש ומתארגן בזריזות ויוצא מוקדם מהבית, נלהב ונרגש. והנה סוף-סוף הגיעה השעה המיוחלת. הוא עולה על האוטובוס, ומגלה שהמקום בקדמת האוטובוס שכל-כך חלם עליו, נתפס על-ידי החברים. לצערו הוא נאלץ לשבת באמצע האוטובוס והוא עצוב ומדוכדך. האוטובוס יוצא לדרך, הוא שוכח קצת מהאכזבה הראשונית שהיתה מנת חלקו, ונכנס לאווירה של הטיול, לשירים, הסיפורים והחידות המעניינות. הוא נהנה מאד מהמסלולים המאתגרים, מהשכשוך במי הנחלים ומהנופים המעניינים. בשעת לילה מאוחרת מסתיים הטיול המיוחד והוא חוזר הביתה. ההורים מצפים לשמוע ממנו את חוויות היום. הוא מתיישב עיף על הספה בסלון ומספר על כל הקשיים שהיו לו במשך היום. על המקום שחלם עליו ולבסוף נתפס, על שהמתינו לאוטובוס בסוף המסלול במשך 'רבע שעה' שסתם התבזבזה לשווא, ועל המיזוג הלא תקין

באוטובוס, ההורים שואלים: אבל איך היה הטיול עצמו? היה נחמד? היה יפה? והוא עונה: כן, בודאי, אבל למה לא ישבתי במקום שרציתי ולמה חכינו סתם כל-כך הרבה זמן???

אבי הילד, הבין את המבט של בנו, ויצא איתו למחרת בשעת אחר הצהריים לפארק שמתחת לבית. ישב איתו בנינוחות, והעמיד לו את המבט על החיים מזווית נכונה. הרי הוא יודע שהטיול היה מהנה ומרתק, המזג אויר היה בדיוק מתאים ליום כזה, לא מדי חם ולא מדי קריר. המסלולים והתוכניות כולם היו מעל ומעבר. אפילו ההתנהגות של החברים היתה נעימה ונוחה. הם חזרו מלאי חוויות, ואילו הוא חזר הביתה כשהוא רוטן על המקום שלא ישב, ועל עוד כמה זוטות. אמת נכון הדבר שכל הדברים שהוא מנה על החסרונות שחווה, הם נכונים בהחלט, אבל החכמה היא לא לחפש חסרונות, תמיד ניתן למצוא חסרונות. אולם כדאי יותר להסתכל על התמונה הכוללת. חבל לו להפסיד את ההנאה, בשל טענות של מה בכך. מה הרווח ממבט מצומצם וקודר, אל מול מירב השפע והמעלות העומדים כנגדם?!

כך גם בחינוך הילדים. כל ילד נולד טוב. אלא שיש בו את החלקים שמאפילים על הטוב, החלקים הפחות נעימים והפחות מעובדים באשיותו. מה לנו כי נלין ונתמקד דווקא בחלקים אלו. הבה נפקח את עינינו ונתבונן בכל היופי שבו, במידות הטובות, בטהרה והתמימות, ובכל הכישורים והמעלות שישנם בכל ילד. התמונה הכוללת הינה מלאת מעלות ומבט חיובי. וחזקה על כל טיפת השקעה והתבוננות, שאינה שבה ריקם.

' לעולם יתפלל אדם '

לפני הכל, הדבר החשוב ביותר הוא תפילה. אי-אפשר לדעת, להבין, להתחבר ולהצליח בלי עזרתו של בורא העולם. צריך הרבה סיעתא דשמיא, כדי להצליח במשימה הכבירה של חינוך והכוונת ילדיו אהוביו של בורא העולם.

מובא בספרים, שיום חמישה עשר בשבט הינו יום מסוגל ועת רצון, להתפלל ולבקש על אתרוג נאה, לחג הסוכות של השנה הבאה. דוקא אז, כשהאילן עדיין נראה כלפי חוץ, יבש וקמל, עלוב ודל, או אז מתפללים אנו ומבקשים אתרוג נאה לחג הסוכות הבעל"ט. זאת מכיוון שהשרף כבר החל לעלות בו, ולהעלות בלבנו את האמונה הבסיסית, שאילן כמוש זה עתיד ברבות הימים, להצמיח אתרוגים נאים ומהודרים.

גם ההורים והמחנכים צריכים להשריש בליבם את האמונה הבסיסית הזו, להעריך, להוקיר, לאהוב, ולהעניק חום לילדם כבר מיום היוולדו. ולהתפלל בכל רגע להשי"ת, שיזכה אותם לחנך את בניהם ותלמידיהם, שיגדלו תלמידי חכמים ויראי שמים.

כפי שכתב המשנה ברורה (מז, י): ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות ויכוון מאוד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה, בשעה שאומרים "ונהיה אנחנו וצאצאינו", וכן כשאומר ב'ובא לציון'... "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה."

מסופר על חסיד אחד. שהגיע לרבו, וביקש שיתפלל עבורו, שבניו יהיו תלמידי חכמים, יראי שמים, ובעלי מידות טובות. שאל אותו האדמו"ר: "האם אתה רוחץ את פניך מדי בוקר?" הלה התפלא על השאלה, ולא ירד לסוף דעתו של רבו. נענה הרב ואמר: איני מתכוון לשאול אותך, האם הינך רוחץ את הפנים במים. כוונתי לשאול, האם אתה דואג לשטוף כל יום את פניך בדמעות, לבקש מה' ולהתחנן לפניו, שבניך יגדלו תלמידי חכמים ויראי שמים.

הרה"ק רבי אהרן מבעלז זצ"ל היה אומר, שאדם שהתפלל לפני קונו, ולא הזכיר את חינוך הבנים בתפילתו, הרי הפסיד חלק גדול מהתפילה.

נסיים בברכה. כדברי הגמ' במסכת תענית (דף ה, ב): אילן, אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין, הרי פירותיך מתוקין. שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה. שתהא אמת המים עוברת תחתיך, הרי אמת המים עוברת תחתיך. אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך...

יהי רצון שישקיף ה' ממרום ויראה את הרצון הפועם בנו, את ניסיונותינו והשתדלויותינו, ויאזין לשוועותינו ובקשותינו, ויזכנו לגדל דורות ישרים מבורכים, שיהיו הענפים דומים לשורשם, אמן.